

⁴⁶ Johannis Hoornbeek *Summa controversiarum religionis* etc., Trajecti ad Rhenum, 1653, p. 619—725. Deze editie, waarvan ik een exemplaar bezit, werd door mij gebruikt. Er zijn echter latere uitgaven, verg. *Biogr. Woord. v. Protest. Godg.*, IV, blz. 284.

⁴⁷ *Epistolae ad Johannem Duraeum Scoto-Britannum, quâ respondetur Examini Johannis Beverley de Independentissimo*, 1660.

⁴⁸ Ik noem uit lateren tijd B. de Moor, *Commentarius perpetuus*, V, p. 53, 74 ss.; VI, p. 45 s.s., 442 s.s., 470.

⁴⁹ Het boek wordt door Hoornbeek in zijn *Summa* meermalen aangehaald; terwijl Spanheim, *Epistola*, col. 1330, zoowel naar Apollonius als naar Voetius verwijst. Zie verder *boven*, aant. 35.

⁵⁰ Reeds het enkele feit, dat een geleerde als Dr. H. G. Kleyn in zijn *Algemeene kerk en plaatselijke gemeente*, Dordrecht, 1888, blz. 323, Voetius een gematigd independentist kan noemen, bewijst m.i. voldoende, dat het niet gemakkelijk is Voetius' standpunt precies aan te geven. Deze kwestie verdient een afzonderlijk onderzoek.

⁵¹ Spanheim erkent dit zelf; verg. *Epist.*, l.l., col. 1330: ad alia negotia vocor . . .; zie ook col. 1323. — Verg. Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman en Dr F. L. Rutgers, *De rechtsbevoegdheid onzer plaatselijke kerken*², blz. 45.

⁵² Zie mijn *Samuel Maresius*, blz. 306, noot 9.

⁵³ Verg. *Biogr. Woord. v. Protest. Godg.*, I, blz. 207 v.: Uit alles blijkt, dat Apollonius een man is geweest met vele gaven van groote betekenissen, en dat in tal van hoogstbelangrijke kerkelijke aangelegenheden in de classis Walcheren, bij voorkeur zijn voorlichting en raad werd ingewonnen.

⁵⁴ *Acta Classis Walcheren*, 29 Sept., 6, 27 Oct., 1 Dec. 1644. Zie den door de bedoelde predikanten, Joh. van Dorth en Abraham Wilsens, bij de classis ingezonden brief in Bijlage II.

⁵⁵ Apollonius, *Consideratio* etc., p. 1 ss. — Zie ook Spanheim, *Epistola*, col. 1313 s.s.; J. Hoornbeek, *Summa contr.*, p. 644 s.s..

⁵⁶ Apollonius, l.l., p. 13 s.s., voegt er aan toe, dat in grootere kerken soms de practijk wordt gevolgd dat de personen, die belijdenis zullen afleggen, vooraf gedurende eenige weken privatim worden onderwezen; nadat een onderzoek naar hun leven is ingesteld, volgt een onderzoek voor den kerkeraad of voor deputaten van den kerkeraad „Hic mos quamvis laudandus, non quidem contra sed praeter ordinem nostrum Ecclesiasticum est; et in omnibus nostris Ecclesiis non obtinet; quae etiam eundem non ut absolute necessarium urgemus, sed ad majorem prudentiam Ecclesiasticam in re tam gravi et seria adhibemus.”